

Naziv originala:
Lesley Downer
THE LAST CONCUBINE

Copyright © by Lesley Downer 2008
Copyright © za srpsko izdanje Alnari d.o.o. 2007

ISBN 978-86-7710-302-6

Posebna konkubina

妾

LESLI DAUNER

Prevela Jelena Spasić

alnari
PUBLISHING

Beograd, 2008.

Arturu

*Ako to ne budeš ti,
Kome ću pokazati
Cvet drveta šljive?
Jer, kad procveta i zamiriše,
Znaće samo onaj ko je zaista spoznao.*

— Ki no Tomonori (Kokinšu I: 38)

D001

妾

SELO

1.

DOLINA KISO, 1861.

Oshikaraji,	Bez žaljenja,
kimi to tami to no,	Ako je za tebe, gospodaru moj,
tame naraba,	I za tvoj narod,
mi wa Musashino no	Nestaću sa rosom
tsuyu to kiyu tomo	Na planini Musaši.

– Princeza Kazu, 1861. godina

I

„*Shita ni iyo! Shita ni iyo! Shita ni... Shita ni...* Na kolena! Na kolena!
Dole... Dole...“

Povik je dolebdeo preko doline, jedva primetan. Mogao je da bude i šuštanje lišća na vetru. Na početku planinskog klanca, gde je bio usečen put do sela, četvoro raščupane dece zavijeno u izbledele, zakrpljene kimonoje stajalo je naprežući uši. Bio je to jedan od onih dana kasne jeseni kada se sve činilo ukočeno, kao da nešto čeka. Borovi, koji su okruživali put, bili su tajanstveno mirni. Blagi povetarac jedva da je podizao osušene crvene i zlatne listove koji su ležali naslagani u uredne gomile daleko od ivica. Soko je lenjo kružio i na trenutak je jato divljih gusaka ispunilo nebo. Iza ugla ulice pronosio se poznati miris drveta u ognjištu, pomešan sa mirisom konjske balege, ljudskog otpada i miso supe. S

vremena na vreme petlić bi zakliktao, a seoski psi bi odgovorili horom laveža. Ali pored toga, dolina je bila tiha. Uobičajeno je bilo da glavni put bude krcat ljudima, palankinima i konjima, dokle god je oko sezalo. Ovog dana bio je potpuno pust.

Tako se Sači uvek sećala tog dana, uvek kada bi na njega pomislila godinama kasnije – borovi, visoki i tamni, pružali su se prema nebu u beskraj, nebeski svod tako plav da se činilo da je dovoljno blizu da ga doirne, mnogo bliži od blelih planina koje su svetlucale na horizontu.

Sači je imala jedanaest godina, bila je mala i krhka. Leti bi njena put bila svetlosmeđa poput slavnihih kestenova Kiso doline, ali sada je bila zaprepašćujuće prozirna i bleđa, bela skoro kao dah na hladnom vazduhu. Često bi požešla da je smeđa i jedra, poput ostale dece, iako se činilo da to njima ne smeta. Čak su joj i oči bile drugačije. Dok su njihove bile smeđe ili crne, njene su bile tamnozeleno, zelene poput borova u leto ili mahovine na šumskom tlu. Ali negde u duboko u sebi, iako je znala da je to pogrešno, ona je volela svoju belu put. Ponekad bi klečala ispred majčinog potamnelog ogleđala i posmatrala svoje blede lice kako svetluca u njemu. Onda bi izvadila češalj koji je držala ušuškan u rukavu. Bio je to njen talisman, njena srećna amajlija, prelepa, blistava i iskričava. Oduvek je bio njen, dokle god joj pamćenje seže. Niko nije imao češalj poput njenog. Polako, zamišljeno, češljala bi kosu sve dok ne bi počela da se sija, pa bi je onda uredno povezala trakom svetlog crvenog krepa.

Nekoliko leta ranije, grupa putujućih glumaca prošla je kroz selo. Par dana izvodili su priče o duhovima na sklepanoj pozornici, pobuđujući gledaocima žmarce u leđima. Deca su se šćucurila, sleđena od straha, i posmatrala dramu o napuštenoj ženi koja umire od tuge. Na kraju predstave mrtva žena se iznenada pojavila lebdeći u vazduhu iznad svog nevernog muža, lica sablasno belog. Njena kosa, duga i crna, opadala je u pramenovima dok ju je češljala. Deca su vrištala toliko glasno da niko nije mogao da čuje glasove glumaca. Sada, kada su ostala deca htela da zadirkuju Sači, govorila su joj da je i ona sigurno duh.

Baka ju je zvala 'bolešljivom'. Ponekad bi čula kako grdi njenu majku. „To tvoje dete, ta Sa“, gundala bi. „Razmazila si je! Kako očekuješ da će naći muža tako bleđa i bolešljiva? I tako tašta. Stalno se češlja pred

Poslednja konkubina

ogledalom. Treba ti kćer sa širokim kukovima koja će rađati decu i znati da radi, eto to ti treba. U suprotnom će ti ostati u kući.“

„Ona je nežna“ odgovarala bi njena majka, smešeći se umornim, strpljivim osmehom. „Ona nije poput ostale dece. Ali, bar je lepa.“ Uvek joj je povlađivala. „Lepa“, odgovorila bi njena baka. „Sve je to u redu. Ali, od kakve je koristi lepota seljakovoj ženi?“

Sači se premeštala s noge na nogu, trljajući ruke i duvajući u njih. I pored više slojeva grubog pamučnog platna, debele postavljene jakne koju je majka uspeła da joj nađe i šalova koji su joj bili obmotani oko glave, i dalje joj je bilo hladno. Jedino što joj je pružalo malo toplote bila je beba koja je bila u nosiljci na njenim leđima. Duboko je spavala, glave obešene poput krpene lutke. Njena prijateljica Micu bila je zgrčena pored nje. Njih dve bile su nerazdvojne odmalena. Bila je skoro sušta suprotnost Sači po izgledu, toliko smeđa i nabijena da je ličila na majmunče malih očiju i prćastog nosa.

U trenutku kada je bila rođena, majka je rekla babici da je ubije. „Tako je ružna, nikada neće moći da nađe muža“, rekla je. „A šta ću onda sa njom da radim?“ Babica je klimnula glavom. Bio je to razuman zahtev. Mnoge bebe su ubijali na rođenju. Pljunula je u parče papira, stavila ga preko bebinog lica, pa je čvrsto umotala u krpe. U trenutku kada su pomislili da je mrtva, počela je da se migolji, plače i dernja se. Bogovi su, činilo se, odlučili da ona treba da poživi. „A ko smo mi da se mešamo u odluke bogova?“, rekla je njena majka, šireći ruke pocrvenele od rada. Činilo se da voli svoju kćer još više zbog tog čudesnog bega od sudbine koja joj nije bila namenjena. Micu, vesela, praktična, majčinski nastrojena devojčica, nije se mnogo brinula zbog te priče. Poput Sači, nosila je bebu na leđima.

Zvuk sa suprotne strane doline postajao je sve glasniji. Slušajući pažljivo, deca su mogla da razaznaju bat koraka, prigušeno kloparanje kopta obloženih bambusom, udaranje gvožđa o gvožđe i gvožđa o kamen. Iznad graje dizao se hor glasova, najpre poput žamora, pa sve jasnije i jasnije, sve dok nisu mogli da čuju svaki slog, iznova ponavljan poput napeva: „*Shita ni iyo! Shita ni iyo! Shita ni... Shita ni...*“ Povorka je i dalje bila duboko u šumi, sakrivena ispod gustog krova od lišća koji je

pokrivao obronke planina, ali glasovi nisu jenjavali, čak ni na sekund. Bilo je to kao da su očekivali da sve – visoko drveće debelih lisnatih kapa, biljke, vukovi, lisice, jeleni, trapavi crni medvedi i divlje planinske svinje oštih kljova – padne na kolena.

Genzaburo, neosporni dečji vođa, uspuzao se uz drvo i polako napredovao duž grane sve dok nije oprezno počeo da visi iznad puta. Bio je žilav dečak dugačkih udova, kože skoro potpuno crne od sunca i uvek vragolastog osmeha. Stalno je hvatao krivinu, iskradao se da peca ili pliva u reci onda kada je trebalo da radi. Vešto je umeo da se prišunja konjima iza leđa i da im iščupa par dlaka iz repa, a da onda zbriše s konjušarem za petama. Najbolje strune za pecanje bile su zapravo sive konjske dlake, jer ih ribe nisu mogle videti. Poseban izazov bio je dočepati se nekoliko njih kada bi naleteo na sivog konja. Genzaburo se proslavio kada je imao samo deset godina, rvući se sa divljim veprom koji je jednog dana navalio na selo, preplašivši sve seljane. Udarao ga je i šutirao iznova i iznova, sve dok zver nije podvila rep i otrčala nazad u šumu. Ponekad je pokazivao ožiljak na mestu gde mu je kljova probila ruku. Bio je to njegov orden časti.

Samo Čobej, najmlađi od svih, Sačin brat, mali prljavi dečak neposlušne kose, zamotan u debeli smeđi kimono, nije uopšte obraćao pažnju na uzbuđenje koje se približavalo. Čučao je pored puta proučavajući guštera koji je izmileo ispod žbunja.

Genzaburo je napredovao duž grane, sužavajući oči zagledan u daljinu. „Dolaze! Dolaze!“, povikao je.

U roku od nekoliko trenutaka svi su mogli da vide prve barjake kako izbijaju iznad drveća, lepršajući poput latica, tako crveni, ružičasti i zlatni. Zraci svetlosti odbijali su se od čeličnih vrhova stegova i kopalja. Deca su napeto posmatrala, dok su im srca lupala. Svi su tačno znali šta *Shita ni iyo!* znači. Bila je to prva lekcija koju su naučili. Svi su osetili velike grube šake svojih očeva na glavi, osetili kako ih guraju na kolena sve dok im lica ne bi bila u prašini. Skoro da su mogli da čuju prasak njihovih glasova: „Spuštaj se dole, odmah! Nastradaćeš!“

Niko nije zaboravio jezivu sudbinu pijanice Soheja. Pre nekoliko godina, posle previše sakea, oteturao je pravo pred noge povorci koja je

Poslednja konkubina

prolazila putem. Pre nego što je iko stigao da ga odvuče, par samuraja isukalo je katane i poseklo ga, naočigled svih na ulici. Seljani su, u tupoj tišini, s mukom pomerili telo s puta. Bio je to samo prikaz koliko je život bio ništavan. Samuraji su bili njihovi gospodari; imali su vlast nad njihovim životom. Tako je oduvek bilo i tako će uvek i biti.

Ali, barjaci su još bili daleko. Deca su i dalje zadivljeno posmatrala. Radili su nešto toliko zabranjeno i opasno da su bila opijena uzbuđenjem.

U daljini su sićušne figure u plavom i crnom kolale iz šume. Zaklanjajući oči, deca su mogla da vide odrede vojnika kako koračaju u zbijenoj formaciji, ratnike na konjima sa rogovima na bleštavim kacigama i duge kolone nosača pogrbljene pod sjajnim lakiranim putnim kovčezima. Figure su rasle kako se povorka približavala. Zveket metalnih prstenova na stražarskim štapovima, bat koraka, praskanje potkovic i preteći napev „*Shita ni iyo! Shita ni iyo! Shita ni... Shita ni...*“ čuli se sve glasnije i glasnije.

Iznenada, čarolija je bila razbijena. Hvatajući se za ruke, saplićući se u panici, deca su se okrenula i potrčala navrat-nanos niz padinu. Bebe na leđima devojčica ljuljale su se i poskakivale.

Planina, koja je zaklanjala selo, bila je toliko visoka i strma, da su prvi zraci sunca tek počeli da se pojavljuju, iako je bio čas konja i sunce je skoro bilo u zenitu. Čim su stigla do početka ulice, zastala su da povrate dah. Nikada nisu videla ulicu toliko krcatu ljudima. Činilo se da se ruševne gostionice, koje su bile poređane duž nje sa obe strane, nesigurno ljuljaju pod pritiskom mase. Gostioničari su morali da otvore daščana vrata i oblaci dima sa ognjišta kuljali su iz prostranih unutrašnjosti. Gomile krivonogih nosača u postavljenim jaknama i štitnicima za cevanice žurno su ulazili i izlazili, i srkali ječmenu kašu iz činija. Konjušari su se hvatali u koštac sa nervoznim konjima ne mnogo većim od ponija, sedlajući ih i vezujući im potkovice od bambusa za kopita. Drugi su se, nalik plastovima sena, probijali kroz gomilu u kaputima od slame. Mnogi su samo stajali i čekali, gladeći dlanovima svoje lule s dugim kamišem. Neki su bili iz okolnih sela i uvek su se pojavljivali kada se javljala potreba za nosačima i konjušarima, ali većina su bili

stranci, čvornovati ljudi iz sela duboko u planinskim klancima, koji su pešačili čitav dan da bi došli.

U sredini rulje stajao je visok čovek srdačnog, mirnog lica i guste bujne kose vezane na potiljku u konjski rep. Izvikivao je naređenja, mahao rukama, šaljući ljude tamo-amo. Sači i njeni drugari provlačili su se kroz gužvu, saginjući kako bi izbegli ruke odraslih, i konačno ga uhvatili za rukav.

„Princeza dolazi! Princeza dolazi!“ uglas su povikali.

Nasmešio im se i odobravajuće ih potapšao po glavi.

„U redu, dobro je“, rekao je hrapavim glasom. „Sada, brišite kućama kod majki, odmah!“

II

Džiroemon je bio Sačin otac i poglavar sela. Bio je odgovoran za sve što se u njemu događalo. To je bila dužnost njegove porodice već generacijama, dokle god je pamćenje sezalo u prošlost. Preuzeo ju je na sebe pre deset godina, kada je njegov otac ostario i onemoćao. U prošlosti su članovi njegove porodice nosili dva mača koji su odavali njihov status samuraja, ali ta privilegija bila im je uskraćena pre više vekova, iako je Džiroemon i dalje nosio kratki ceremonijalni mač koji je označavao njegov visoki položaj.

Bio je krupan čovek, bar u poređenju sa ostalim seljanima, koji su bili zdepasti i mišićavi, pravi 'planinski majmuni' iz oblasti Kiso. Verovatno nije imao više od četrdeset godina – malo je odraslih vodilo računa o godinama – ali je njegovo lice već bilo izbrazdano godinama posredovanja između seljana i vlasti. Čitava oblast Kiso pripadala je lokalnom gospodarstvu i seljanima je bilo dozvoljeno da seku samo mali deo šume za svoje potrebe. Svake godine su ljudi kojima je očajnički bilo potrebno drvo za ogrev obarali stabla. Propisana kazna bila je 'jedno drvo, jedna glava', ali se Džiroemon iz petnih žila trudio da izmoli milost. Se-

Poslednja konkubina

ljani ni za jedan jedini trenutak nisu smeli da zaborave da oni, u očima svojih gospodara, nisu bili ništa bolji od životinja.

Džiroemonova glavna obaveza bila je da osigura da saobraćaj glatko teče na tom delu velikog puta kroz Kiso – Nakasenda, unutrašnjeg planinskog puta – koji je prolazio kroz selo. Obično je put bio krcat putnicima, koji su odisali egzotičnom aromom udaljenih mesta. Grupe hodočasnika u belim odorama išle su laganim korakom, udarajući u zvona, na svom putu ka udaljenim svetim mestima, iako se činilo da je većina njih više zainteresovana za bučne zabave i obilazak sveta nego za molitve i pobožnost. Prolazili su bogati trgovci praćeni suprugama, ljubavnicama i slugama. Svi su bili obučeni po poslednjoj modi. Među putnicima je bilo i siromašnih seljaka i drugih koji su prosili da prežive i zavisili od milostinje. Samuraji su jahali na konjima ili su ih nosili u palančinima, a trgovci su nadgledali kako povorke nosača pakuju teret u sanduke i nose ih. Lutajući pesnici su se danima zadržavali da bi predvodili poetske večeri, a učenjaci i sveštenici da bi preneli birane vesti, rasprave i tračeve iz tri velika grada, Osake, Kjota i Eda. Najzad, tim putem prolazili su dvorski glasnici, zaustavljajući se samo da promene konje, i ljudi prepredenih pogleda za koje su svi znali da su ili špijuni ili policajci, koji su držali na oku sve ostale putnike.

Kroz celu tu gužvu promicali su i odmetnuti samuraji, kotlokrpe, preprodavci, razbojnici, kockari, putujući glumci, mađioničari, lopovi i prodavci žabljeg ulja – garantovano je lečilo svaku bolest pod nebeskim svodom – što je bilo dovoljno da seljani imaju pune ruke posla. Svake večeri, sveprisutne gejše vukle su muškarce u svoje odaje. Zvuci muzike, veselja i igre prosipali su se u mračne ulice iz uljnih lampi osvetljenih krčmi.

Džiroemon je držao i gostionicu, ali njegova je bila raskošna i ekskluzivna, sagrađena za daimjo gospodare koji su putovali unutrašnjim planinskim putem svake godine. Van sezone, zvaničnici i druge važne ili bogate persone mogle su u njoj da odsednu.

Daimjo gospodari su bili provincijski prinčevi knezovi. Svaki je imao mali posed i držao je svoju vojsku. Ubirali su porez i imali vlast nad životom i smrti svojih podanika. Ali, svi su oni bili podanici šoguna u

Edu i bili su dužni da jednom godišnje putuju tamo da bi mu odali počast, pokažu se na dvoru i ostanu tamo nekoliko meseci. Svaki je poseđovao dve ili tri palate u gradu gde su njihove žene stalno živele kao zatvorenice u zlatnom kavezu.

Bilo je trideset četiri viša ili niža daimjo gospodara koji su koristili unutrašnji planinski put. Neki su išli u jednom pravcu, drugi u drugom, na istok u Edo, ili na zapad prema Kjotu, svetom gradu i zvaničnoj prestonici, gde je, povučen od sveta, živeo car. Uvek ih je pratila veličanstvena svita hiljada slugu i stražara. Bio je to spektakl od kojeg je zastajao dah. Trebalo je da se seljaci klone puta kada su oni prolazili ili da ostanu da kleče na kolenima i rukama povijene glave; ali su seljani davali sve od sebe da vide povorku onoliko koliko su se usuđivali.

Svi, osim nosača palankina, bili su otmeno obučeni u uniforme od crne svile. Neki su jahali, ali većina ih je išla pešice, u zbijenoj formaciji. Niži redovi, kopljanici i nosači slamenih šešira, suncobrana i putnih kovčega, uvek su se šepurili pred zgurenim seljanima, kočopereći se dok su im krajevi odora bili zakačeni otpozadi, a goli guzovi im se sijali na suncu pokriveni samo parčetom lanenog platna. Koračajući, zabacivali su petu skoro do guza, a suprotnu ruku izbacivali napred. Činilo se da plivaju kroz vazduh. Kopljanici su mahali kopljima, nosači šeširima i suncobranima u potpuno istom ritmu.

Povorka su se uvek zaustavljale u Džiroemonovom selu da bi se odmorile i promenile nosače i konje. Dok je služinčad bila zauzeta, palankini u kojima su bili daimjo gospodari i njihovi pratioci nastavili bi prema Džiroemonovoj gostionici da popiju čaj ili da prenoće. Većina daimja odsedala je tu još od svoje mladosti i poznavala obrazovanog i odveć zabavnog gostioničara. Kada bi popili malo sakea i kada bi kucnuo čas da pozovu svoje omiljene gejše, neki bi se dovoljno opustili i pozvali i njega na čašicu razgovora, iako niko od njih nikada nije zaboravljao koliki ih jaz deli. Džiroemon je dobro znao da on u njihovim očima nije ništa više od običnog seljaka, iako pametnog seljaka.

Nekoliko puta je i sam Džiroemon bio u Edu, metropoli iz bajki u dolini Musaši, udaljenom četrnaest dana puta pešice kroz planine. Doneo je sa sobom zapanjujuće vesti. Pre nekih osam godina, četiri crna broda,

Poslednja konkubina

gvozdena čudovišta načičkana topovima i bljujući dim i paru, pojavila su se na obzorju i bacila sidro pored obala Šimoda. Uskoro nakon toga počele su da se nižu nesreće – jaki zemljotresi i plimski talasi – a i na nebu se pojavila kometa, očigledno predskazujući propast.

Sa brodova se iskrcala delegacija varvara. Džiroemon nijednog od njih nije lično video, ali su mu rekli da imaju velike noseve i grubu samrtnički bledu kožu pokrivenu crvenim krznom, i da zaudaraju na mrtve životinje koje jedu. Ne samo da su spustili svoje nečista stopala na sveto japansko tlo, nego su i ustrajali u tome da ostanu i podignu trgovačke postaje.

Putnici koji su odsedali u Džiroemonovoj gostionici zastrašujuće jasno su svedočili o tome da je zemlja bila u krizi. Još su proletoš doletele u dolinu glasine da je gospodar Ii Naosuke, veliki kancelar i čovek koji je držao zemlju gvozdenom rukom, posečen tačno ispred kapije Edo palate, šogunove rezidencije. Neki od ubica bili su samuraji iz Mita, oblasti jednog od najmoćnijih i po rangu najviših knezova u zemlji, šogunovog krvnog srodnika. Ostali su bili iz južnih oblasti Sacuma, tradicionalnih šogunovih neprijatelja. Život seljana uvek je bio težak, surov i nepravedan, ali su bar znali na čemu su. Sada nisu bili sigurni ni u šta. Užasavali su se onoga što bi se tek moglo desiti. Neki starac je mračno mumlao da je svet okaljan tokom doba Mapa, poslednjeg doba koje je opisano u budističkim spisima. Možda je kraj bio blizu.

III

Prva godina Bankjua – koja će ući u istoriju kao 1861. godina – bila je neobično hladna. Skoro da je došlo vreme sejanja ječma, a ledenice su još visile sa streha i samo su najodlučniji putnici dopešačili niz snegom okovani put. Onda je jednog dana stigao glasnik, požurujući konja kroz blato i bljuzgavicu. Sa sobom je nosio pismo za Džiroemona, od oblasnih komesara za transport.

Džiroemon je sa strepnjom slomio pečat, otvorio kutiju i odvio pismo. Kakve nove zahteve su sada smislili? Pročitao ga je, počeo se po glavi, pa ga proučavao sve dok nije dešifrovao zamršeni zvanični jezik pisma. Komesari su obavještavali njega kao poglavara sela da će njeno visočanstvo princeza Kazu, careva mlađa sestra, na svom putu unutrašnjim planinskim putem proći kroz njegovo selo desetog meseca te godine. Odmah bi trebalo da započne pripreme.

Carska princeza najvišeg ranga, kći pokojnog cara i mlađa sestra nebeskog sina proći će kroz njihovo selo! Tako nešto se nikada nije desilo. Klizajući se i povodeći se po klizavoj stazi, Džiroemon je požurio nazad do skućenih prostorija gde je živela njegova porodica. Nalazile su se u udaljenom delu luksuzne gostionice u kojoj su odsedali daimjo gospodari. Dim se zakovitlao napolje kada je kliznuo vrata u stranu. Svi su bili zbijeni oko ognjišta očekujući njegov povratak.

„Nikada nisam video ovakvo vreme, mati, za sve moje godine“, zabrundao je kada je nahrupio u prostoriju. Oduvek je zvao svoju ženu, Otamu, *Kaachan*, kako je narod zvao majku. Njegovo obično mirno lice bilo je ophrvano brigom. Bore na njegovom čelu bile su dublje nego ikada, a crna kosa mu je štrčala u pramenovima.

Njegova majka mu je sipala kutlaču kaše, zatim još jednu. Njeno lice bilo je tamno i smežurano poput orahovog jezgra, a leđa povijena nakon teškog rada tokom čitavog života.

„Na putu je uvek gužva, sela koja se ne nalaze duž njega odbijaju da nas snabdevaju nosačima – sad još i ovo!“, rekao je. „Šta misliš, koliko putnika prođe ovuda svakog dana? Hiljadu? Čak i to je više od onoga s čime se možemo nositi. Ovde piše da će ih biti deset hiljada u pratnji njenog visočanstva, ne računajući nosače. Trebaće im – šta misliš – četiri-pet dana da prođu kroz selo. A treba da nađemo dve do tri hiljade nosača. Dve-tri hiljade! I pet stotina konja za svaki dan koji prođe. Šest hiljada jastuka. Pirinač. Ugalj. Posuđe. I treba da nahranimo sve niže po staležu. Kako da to izvedemo? To nije moguće!“

Otama je bila mršava, izmorena žena. Lice joj je bilo prošarano tankim borama, a kosa uvijena u grubu punđu. Ruke su joj bile nadute, ispucale i pocrnele od prljavštine od pranja, kuvanja, kopanja i plevljenja,